

SOSYAL BİLGİLER 4

5. ÜNİTE

ÜRETİM DAĞITIM TÜKETİM TELAFİ EĞİTİMİ DERS NOTLARI

İSTEKLERİMİZ, İHTİYAÇLARIMIZ

- Yaşamımızı sürdürmek için gerekli olan her şeye **ihtiyaç** diyoruz. Mesela bir şeyler yemeden yaşayamayız, bu da demektir ki **yiyecekler ihtiyacıdır**. Bunun yanında **kıyafetlerimiz** ve bizi aşırı soğuklardan veya sıcaklardan koruyan **evlerimiz** olmadan da yaşayamayız.
- **İstekler** yaşamımızı sürdürmek için gerekli değildir ama onlara sahip olmak bizi mutlu eder. Örneğin **bilgisayarımız, televizyonumuz veya müzik çalarımız** olmadan da yaşayabiliriz.

- **Yeme-içme, giyinme ve barınma** gibi ihtiyaçlar bizim **temel ihtiyaçlarımızdır**. Ancak ihtiyaçlarımız bu kadar değildir. Örneğin, **sağlık ve eğitim** de insanlar için ihtiyaçtır. Ayrıca **eğlenmek veya dinlenmek** gibi **sosyal ihtiyaçlarımız** da vardır.
- **Yiyecekler hem ihtiyaç hem de istek olabilir**. Et, süt, yumurta, sebze ve meyveler gibi temel gıdalar ihtiyacımızdır. Dondurma veya çikolata gibi yiyecekler ise yaşamak için bunlara ihtiyaç duymadığımızdan insanların tercihine bağlıdır.
- **Temel ihtiyaçlarımızı karşılamamız, hem mutlu olmamız hem de sağlıklı yaşamamız için oldukça önemlidir**.

AİLEMDE VE ÇEVREMDE EKONOMİK FAALİYETLER

- ✓ **Toplumdaki her insanın çeşitli ihtiyaçları vardır. İnsanlar bu ihtiyaçların bazılarını kendi başlarına karşılayabilirlerken büyük bir kısmını dışarıdan ücret karşılığı alırlar.** İhtiyaçlarını karşılayacak ücret için de başka insanların ihtiyaçlarını karşılayıp para kazanırlar.
- ✓ **Toplumda, herkesin farklı rollerde çalışarak ihtiyaçlarını karşılaması ve bir para döngüsünün olması ekonomik faaliyet** olarak adlandırılır.
- ✓ **Tarım, hayvancılık, sanayi, turizm ve hizmet sektörleri** başlıca ekonomik faaliyetlerdir.
- ✓ İhtiyaçları karşılayacak ürünler bazen kolayca elde edilebilirken bazı ürünler birçok aşamadan geçer ve bu aşamalar süresince birçok insan para kazanır.

- Örneğin; peynirin çiftlikten soframıza gelme aşamalarına bakalım. İlk olarak peynir için gereken **süt çiftliklerde hayvanlardan elde edilir**. Sütü üretip satan çiftçiler bu aşamada kendi geçimlerini sağlayacak parayı kazanıp kendi ihtiyaçlarını karşılarlar. **Çiftçi sütü sattıktan sonra süt fabrikalarda çeşitli aşamalardan geçerek mayalanır. Fabrikalarda mayalanan süt peynire dönüştürülür ve marketlere satılır.**
- **Fabrikalardaki işçiler ve fabrika sahibi peynir üretiminden kazandıkları para ile kendi ihtiyaçlarını karşılarlar.** Markete gelene kadar taşıma, soğutma v.b. işlemler sürekli birileri tarafından yapılır ve bu rollerdeki insanlar yaptıkları işlerden gelir elde ederler.
- Son olarak **peynir, marketlerde belirli bir ücret karşılığında satılır ve bu işlemde son olarak market sahibi ve çalışanları para kazanır.**

- ❖ Ekonomik faaliyetlerde üretim yapma dışında **topluma hizmet ederek** rol alan birçok meslek vardır. Bu sektöre **hizmet sektörü** denir.
- ❖ **Doktorluk, öğretmenlik, askerlik ve polislik** bu mesleklerin en yaygın olanlarıdır.

BİLİNÇLİ TÜKETİCİ OLALIM - BELGEMİZİ ALALIM

- **Satın aldığımız herhangi bir üründe bir sorunla karşılaşırsak ürünü değiştirme veya onarımını isteme hakkımız vardır.**
- Bu hakkımızı kullanabilmemiz için ürünü satın alırken aldığımız **fiş veya garanti belgesini** satıcıya göstermemiz gerekir. Fiş veya garanti belgesi ile satıcı firmaya başvurduğumuz zaman sorunun çözümüne yönelik işlemlerin yapılması gerekir.
- **Eğer satıcı firma sorunla ilgilenmez veya olumlu bir sonuç vermezse bu defa sorunumuzu üretici firmaya bir şikâyet mektubu ile bildirebiliriz.** Bu mektuba cevap gelmez veya yine istediğimiz sonucu alamazsak bu defa da haklarımızı yasal yollarla arayabiliriz.

- **Ülkemizde tüketicilerin haklarını koruma amacıyla kanun düzenlenmiştir.** Bu kanun gereği illerde ve ilçelerde **tüketici haklarından sorumlu hakem heyetleri** bile vardır.
- Ayrıca tüketici hakları konusunda bize yardımcı olan **tüketici dernekleri** ve **Alo Tüketici hattı** var. Aldığımız ürünlerle ilgili bir sorunla karşılaştığımızda bu derneklere başvurabilir veya Alo Tüketici hattını arar ve karşılaştığımız sorundan bahsedebiliriz. Onlar da bizi aldığımız ürünle ilgili izleyebileceğimiz yol konusunda doğru şekilde yönlendirirler.
- **Eğer haklarımızı kullanabilmeyi istiyorsak aldığımız ürünün fişini veya garanti belgesini saklamalıyız.** Bir de eğer ürünün kullanma kılavuzu varsa buna uygun şekilde kullanmalıyız.

- **Türk Standartları Enstitüsü**, ürünlerin standartlarını belirleme amacıyla 1960 yılında kurulmuştur. Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığına bağlı olarak faaliyet gösteren Enstitünün kısa adı ve markası **TSE**'dir. Bu marka Türk Standartları Enstitüsünün İzni olmadan kullanılamaz.
- Satın aldığımız ürünlerin üzerinde **TSE** dışında **CE** ve **ISO** gibi kalite ve güvenlik işaretleri de bulunabilir.
- Üzerinde **CE** kısaltması bulunan bir ürünün **Avrupa Birliği'nin koyduğu standartlara uygun olarak üretilmiştir**. Bu işaret ürünün amacına uygun kullanılması hâlinde canlılara ve çevreye zarar vermeyeceğini yani güvenli olduğunu ifade eder.
- **Uluslararası Standart Organizasyonu**nun kısaltması olan **ISO** işareti ise bir ürünün veya hizmetin belirlenen ihtiyaçları karşıladığı anlamını taşır.

- ✓ Ürünlerde aramamız gereken bir diğer özellik, **ambalajlarının geri dönüştürülebilir malzemelerden üretilmiş olmasıdır.**
- ✓ Ambalajın üzerindeki işaretlere bakarak geri dönüşüme uygun malzemedен yapıp yapılmadığını kolayca anlayabiliriz.
- ✓ Diğer yandan **alışverişlerimizde yerli mal tercih etmeliyiz.** Üzerinde **“Türk Malı”** veya **“Made in Turkey”** (*Türkiye’de Üretilmiştir.*) yazıları bulunan ürünleri alarak ülkemiz ekonomisine katkıda bulunmalıyız.
- ✓ **Barkod numarası 868 ve 869** ile başlayan ürünlerin Türkiye’de üretildiğini bilmeliyiz.

AYAĞIMIZI YORGANIMIZA GÖRE UZATALIM

- ✓ Bir ürünün üretilebilmesi için bize gerekli olan her şeye **kaynak** diyebiliriz. Kaynaklarımızı **doğal kaynaklar, insan kaynakları ve mali kaynaklar** olarak ayırabiliriz.
- ✓ **Her türlü ürün, üretilebilmesi için çeşitli aşamalardan geçer** ve bunun için kaynaklara ihtiyaç duyulur. Ekmek de bunlardan biridir.
- ✓ Ekmeği üretebilmek için öncelikle **buğdaya** ihtiyaç duyarız. Buğdayın yetiştirilebilmesi için **tohuma**, tohumun ekileceği **toprağa, suya ve gübreye** ihtiyacımız vardır. Bu aşamadakiler bizim **doğal kaynaklarımızdır**. Doğal kaynaklar bunlarla sınırlı değildir. Hemen hemen her üretim faaliyetinde farklı doğal kaynaklardan faydalanabiliriz. Mesela **madenlerden, ağaçlardan veya hayvanlardan**.

- ✓ Yetişen buğdayı hasat edecek çiftçi, **bunu satın alacak tüccar, un hâline getirecek değirmenci** ve **bundan ekmek yapacak olan fırıncı** insan kaynağını oluşturur.
- ✓ Son olarak da **mali kaynaklarımız** yani kısaca **para kaynağımız** devreye girer. Üretilen ürünleri satın alabilmemiz için gerekli olan kaynak para kaynağıdır.
- ❖ **Bütçe, herhangi bir işin tamamlanabilmesi için hesapladığımız gelir ve giderlerin toplamıdır.** Bunu buğday üretimiyle örnekleyecek olursak buğdayın tohumunun alınması, toprağın işlenmesi, ekilmesi, sulanmasından soframıza gelinceye kadar yapılan tüm faaliyetlerin **masraflarının hesaplanmasını** bütçeye örnek olarak verebiliriz. **Tüm bu işler karşılığında ödenen paralar ise ücrettir.**

TÜKETİME EVET, İSRAFA HAYIR

- **Doğal kaynaklar (su, toprak, hava, madenler vb.)** zamanla tükenebilir veya kullanılamaz hâle gelebilir.
- Suları boşa akıtmamız suların azalmasına belki de zamanla bitmesine neden olur. Topraklarımızı bilinçsiz kullanmamız, heyelan gibi doğal afetlerle kaybetmemiz ise verimsizliğe neden olur ve topraktan elde ettiğimiz ürünlerimiz azalır.
- **Kaynaklarımızı veya elimizdeki herhangi bir şeyi gereksiz yere, ihtiyacımızdan fazla kullanmamız veya harcamamız israftır. İsrif, kaynaklarımızın tükenmesine neden olur.** Bunu ihtiyacımız olmamasına rağmen, açık bıraktığımız lambalar için de söyleyebiliriz. Fazladan aldığımız kıyafetler, ayakkabılar veya yiyebileceğimizden fazla aldığımız yiyecekler israftır.

İsraf Etme

- **Doğal kaynaklar, yer altında ve üstünde bulunan, doğada kendiliğinden oluşmuş kaynaklardır.** Doğal kaynaklar, çeşitli sebeplerden dolayı kullanılamaz hâle gelebilir ya da tükenebilir.
- **Artan nüfus, çevre kirliliği ve israf,** doğal kaynakların kullanılmaz hâle gelmesine ya da tükenmesine yol açan sebeplere örnek olarak verilebilir.
- **Kaynakların gereksizce ve ihtiyaçtan fazla kullanılması olarak tanımlanan israf,** doğal kaynakların tükenmesine neden olan unsurların başında gelir.

SU İSRAFI

- **Dünya'da son yıllarda karşılaşılan en büyük problemlerden birisidir.** Dünya'da içecek su bulamayan yaklaşık 585 milyon kişi vardır.
- **Dünya üzerindeki suyun önemli bir bölümü deniz ve okyanuslardaki tuzlu su ile kutup ve yüksek dağlardaki buzullardan oluşur.** Bu su potansiyelinin kullanılmasını amaçlayan yöntemlerin maliyetli ve zahmetli olmalarının yanı sıra, gerçekleşmeleri için de uzun sürelere gereksinim vardır.
- **Akarsular, göller ve yer altı sularının içilebilir su miktarı ise son derece sınırlıdır.** Bu nedenle suyu doğru kullanılması gerekir.

**Tasarruf En Büyük
SU KAYNAĞIDIR.**

- **Hayatımızın devamını sağlayan kaynaklardan biri olan suyun doğru kullanılması gerekir.** Aksi taktirde su sıkıntısı nedeniyle **salgın hastalıklar artar, tarımsal üretim düşer ve susuzluktan kaynaklı can kayıpları yaşanır.**
- Bu olumsuzlukların önüne geçebilmek için çeşitli önlemler alınabilir. **Evlerde musluklar kullanılmadığı zamanlarda açık unutulmamalıdır. Damlatan musluklar ya da tesisatlar tamir edilmelidir.**
- **Bahçe sulamada damlatma sistemleri, bulaşık ve çamaşırlar için makinelerin kullanılması, araba ya da ev temizlerken hortumla su tutma yerine kova ile su kullanma gibi** yöntemler su israfı için alınabilecek önemlerdendir.

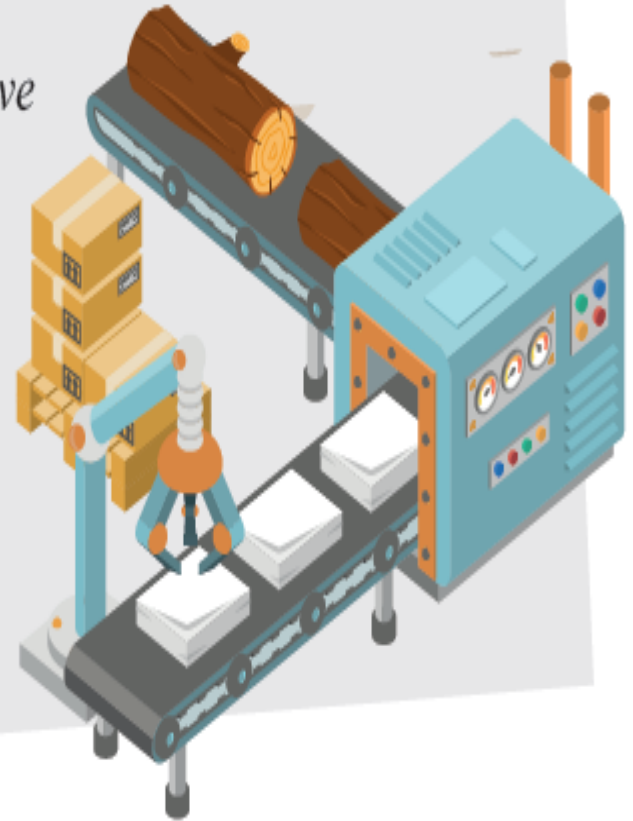
Gıda israfı

- ✓ **Dünya'da yaygın olarak karşılaşılan ve önemi büyük olan diğer bir israf çeşididir.** Günümüzde yaklaşık 800 milyon insan açlık sorunu ile karşı karşıyadır.
- ✓ **Gıdalar uygun şekilde üretilmediğinde ve korunmadığında üretim amaçlarına hizmet edemeden atılmakta, yani israf olmaktadır.**
- ✓ **Kuru gıdalar dışındaki gıdaların önemli bir bölümü kısa sürede bozulabilmektedir. Bu yüzden zamanında tüketilmeli ya da tüketileceği kadar alınmalıdır.**

! Kâğıt israfını azaltmak için;
Kâğıdın her iki tarafını da kullanmalıyız.
Bilgilerimizi bilgisayar ortamında korumalı ve
iletmeliyiz.

Yapacağımız işin niteliğine uygun olarak
doğru kâğıdı kullanmaya özen göstermeliyiz.

Kullanılmış kâğıtları ve kartonları çöpe
değil geri dönüşüm kutularına atarak bunların
yeniden kazanılmasına katkıda bulunmalıyız.

1. “Tarihî ve doğal güzelliklere sahip olan bu bölgemizde dayalı ekonomik faaliyetler yürütülmektedir.”

Bu cümleyi tamamlayacak en uygun kelime aşağıdakilerden hangisidir?

- A) hayvancılığa
- B) sanayiye
- C) tarıma
- D) turizme

2. Aşağıdaki atasözlerinden hangisi insanları tutumlu olmaya ve tasarruf etmek teşvik eden bir anlam taşımaz?

- A) Bir elin nesi var, iki elin sesi var.
- B) Sakla samanı, gelir zamanı.
- C) Ayağını yorganına göre uzat.
- D) Damlaya damlaya göl olur.

3. Ayça ile annesi markette alışveriş yapıyorlardı. Annesi raftan bir paket makarna alınca Ayça ona neden bu ürünü tercih ettiğini sordu.

Annesi “Çünkü” diye cevap verdi.

Bilinçli bir tüketici olan Ayça’nın annesi sözlerini aşağıdaki ifadelerden hangisiyle sürdürmüş olamaz?

- A) ürünün üzerinde TSE damgası var.
- B) ürünün tüketim tarihi geçmemiş.
- C) ürünün çok reklamı yapılıyor.
- D) ürünün içinde sağlığa zararlı olabilecek maddeler bulunmuyor.

4. Aşağıda bazı meslekler ile bu mesleklerin yaygın olarak yapıldığı yerler verilmiştir.

Bu eşleştirmelerden hangisi yanlıştır?

- A) Hayvancılık - İzmit
- B) Madencilik - Zonguldak
- C) Fındık üreticiliği - Ordu
- D) Turist rehberliği – Antalya

5. Aşağıdaki ürünlerden hangisinin geri dönüşümü yapılamaz?

- A) Gazete
- B) Bisküvi
- C) Cam bardak
- D) Çelik tencere

CEVAPLAR

1-D 2-A 3-C 4-A 5-B

**ABONE
OLUN**

BİZDEN 5. SINIF

SOSYAL BİLGİLER

KONU ANLATIMI ♦ ETKİNLİK ♦ SORU BANKASI

ÖĞRENCİNİN “CAN SİMİDİ”

PANİK YOK!

BİZ VARIZ!

OKULA YARDIMCI

SINAVA HAZIRLIK

AKILLI TAHTAYA ZEKA KATTIK!

“AKIL KÜPÜ” TAHTA

- ETKİLEŞİMLİ SUNULAR
- DİJİTAL DERS NOTLARI
- DİJİTAL OYUNLAR

SADECE BU KİTABA ÖZEL!

ERKAN İSANMAZ
ŞEYHİMUS YÜCE
YAVUZ YILDIZ
MURAT SAAT
ZEKİ DOĞAN

- ÖZEL ETKİNLİKLER
- KONUSU ANLATIMLARI VE SORULAR
- KAZANIM ÖLÇEN TEST SORULARI İLE

MEB KAZANIMLARI

BİZ SOSYAL BİLGİLER BİZ YAYINLARI